



LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

ATASKAITA DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES VĖLIUČIONIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJOS CENTRE, VILNIAUS VAIKŲ SOCIALIZACIJOS CENTRE, KAUNO VAIKŲ SOCIALIZACIJOS CENTRE „SAULUTĖ“, KAUNO VAIKŲ SOCIALIZACIJOS CENTRE, GRUZDŽIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJOS CENTRE, VAIKŲ SOCIALIZACIJOS CENTRE „ŠIRVĖNA“

2015-01-28 Nr. 2014/1-60(30)

Vilnius

I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA IR BENDRA INFORMACIJA APIE ATLIKTUS PATIKRINIMUS

1. Lietuvos Respublikos Seimui 2013-12-03 įstatymu Nr. XII-630 ratifikavus Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą Fakultatyvų protokolą (toliau vadinama – Fakultatyvus protokolas) ir priėmus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – LRSKĮ) pakeitimus, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriams buvo pavesta vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose nuolat jose lankantis (2014-01-01 įsigaliojusios LRSKĮ 3 ir 19¹ straipsnių nuostatos), Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau vadinama – Įstaiga) tapo nacionaline kankinimų prevencijos institucija.

Vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai naudojami plačiais įgaliojimais: jie turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra. Be to, Seimo kontrolieriai turi teisę kalbėtis be liudininkų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos, laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais. Patikrinimai organizuojami į bet kurią vietą, kurioje asmenų laisvė yra arba gali būti apribota, t. y. policijos komisariatų areštines, įkalinimo, globos, psichiatrijos, užkrečiamųjų ligų gydymo, užsieniečių laikymo ar apgyvendinimo ir kitas įstaigas.

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, vykdydamas nacionalinę kankinimų prevenciją, pavedė patarėjams Juriui Taminskui, Kristinai Brazevič ir vyriausiajai specialistei Deimantei Karužienei atlikti patikrinimus dėl žmogaus teisių padėties šešiuose vaikų socializacijos centruose (toliau bendrai vadinama – Socializacijos centrai): Vėliučionių vaikų socializacijos centre (toliau vadinama – Vėliučionių centras), Vilniaus vaikų socializacijos centre (toliau vadinama – Vilniaus centras), Kauno vaikų socializacijos centre „Saulutė“ (toliau vadinama – Saulutės centras), Kauno vaikų socializacijos centre (toliau vadinama – Kauno centras), Gruzdžių vaikų socializacijos centre (toliau vadinama – Gruzdžių centras) ir Vaikų socializacijos centre „Širvėna“ (toliau vadinama – Širvėnos centras). Šie patikrinimai buvo atliekami 2014 m. spalio mėn. 13, 14 ir 20 dienomis.

Pažymėtina, kad vaikų socializacijos centras yra valstybinė bendrojo lavinimo mokykla, vykdanči vaiko vidutinės priežiūros priemonę (t. y. vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdant vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiama švietimo pagalba ir kitos paslaugos). Tokio centro tikslas – pagerinti į jį patekusių vaikų socialiai priimtino elgesio ir gyvenimo įgūdžius, atkurti mokymosi motyvaciją ir teigiamą savęs suvokimą. Kadangi vaikų socializacijos centruose apgyvendinami elgesio problemų turintys vaikai, juose taikomos teigiamo/pageidaujamo elgesio skatinimo ir netinkamo/nepriimtino elgesio drausminimo priemonės. Vaiką ištikus nevaldomam emocijų protrūkiui, kuris kelia pavojų jo paties ir aplinkinių saugumui, jis gali būti laikinai laikomas nusiramino kambaryje.

Pirmiau minėtų patikrinimų metu siekta įvertinti talpinimo į nusiramino kambarius tvarką, taip pat laikymo juose sąlygas. Lankantis vaikų socializacijos centruose buvo bendrauta su jų administracijų atstovais, darbuotojais bei vaikais, buvo apžiūrėti nusiramino kambariai, patikrinti registracijos žurnalai, skirti fiksuoti vaikų talpinimus į nusiramino kambarius bei kiti susiję dokumentai.

II. AKTUALŪS TEISĖS AKTAI IR STANDARTAI

3. Pagrindiniai teisės aktai, aktualūs atliekant patikrinimus Socializacijos centruose:

3.1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (toliau vadinama – Konvencija):

3.1.1. pagal Konvencijos 19 str. 1 d., „Valstybės dalyvės, siekdamos apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant ir seksualinį piktnaudžiavimą, kuriuos jis gali patirti iš tėvų, teisėtų globėjų ar kurio nors kito jį globojančio asmens, imasi visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių“, o pagal 37 str., „Valstybės dalyvės užtikrina, kad [...] nė vienas vaikas nepatirtų kankinimų ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar bausmių“.

3.2. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (toliau vadinama – VTAPI):

3.2.1. pagal VTAPI 2 str., „Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“;

3.2.2. pagal VTAPI 4 str. 1 d. 2 p., „Tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai, valstybės, vietos savivaldos ir visuomeninės institucijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo laikytis šių nuostatų bei principų: [...] vaikas turi teisę naudotis visomis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, šiame ir kituose įstatymuose bei teisės aktuose nustatytais vaiko teisėmis bei laisvėmis [...]“;

3.2.3. pagal VTAPI 8 str. 1 d. 1 p., „Vaiko teisė būti sveikam garantuojama: priemonėmis, leidžiančiomis sudaryti vaikui sveiką ir saugią aplinką [...]“;

3.2.4. pagal VTAPI 10 str. 2 d., „Draudžiama vaiką kankinti, žaloti, žeminti jo garbę ir orumą, žiauriai su juo elgtis“;

3.2.5. pagal VTAPI 49 str. 1 d., „Vaiką, vengiantį atlikti savo pareigas, už drausmės pažeidimus tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai gali atitinkamai drausminti savo nuožiūra, išskyrus fizinį ar psichinį kankinimą, kitokį žiaurų elgesį, vaiko garbės ir orumo žeminimą“, pagal to paties straipsnio 2 d. „Vaikui už mokymo, auklėjimo (globos) įstaigos vidaus tvarkos taisyklių ir mokinio elgesio normų pažeidimus gali būti taikomos drausminės auklėjamojo poveikio priemonės: pastaba, papeikimas, griežtas papeikimas, atitinkamas elgesio įvertinimas, kitos įstatymų nustatytos poveikio priemonės“, pagal 3 d. 5 p. „Vaikui už nuolatinius ir piktybinius teisėtvarkos pažeidimus, taip pat už pavojingos (nusikalstamos) veikos padarymą, jeigu dėl jo amžiaus, sveikatos būklės ar kitų aplinkybių negalima taikyti administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, gali būti taikomos šios auklėjamojo poveikio (drausminimo) priemonės: [...] atidavimas į specialiąją auklėjimo ir drausmės įstaigą [...]“.

3.3. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (toliau vadinama – MVPI):

3.3.1. pagal MVPI 2 str. 10 d., „Vaiko vidutinės priežiūros priemonė – vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdant vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiama švietimo pagalba ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre“;

3.3.3. pagal MVPI 2 str. 12 d., „Vaikų socializacijos centras – valstybinė bendrojo lavinimo mokykla, vykdanči vaiko vidutinės priežiūros priemonę“;

3.3.4. pagal MVPI 3 str. 1 d. 2 p., „Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros uždaviniai yra [...] sudaryti vaikui palankias pozityviosios socializacijos, resocializacijos ir ugdymo (ugdymosi) sąlygas [...]“;

3.3.5. pagal MVPI 4 str. 1 d. 3 p., „Vaiko minimali ir vidutinė priežiūra grindžiama šiais principais: [...] individualizavimo. Priimant su vaiku susijusius sprendimus, turi būti atsižvelgiama į vaiko amžių ir brandą, jo psichikos ir fizines savybes, poreikius, socialinės aplinkos ir kitas svarbias ypatybes [...]“;

3.3.6. pagal MVPI 5 str. 1 d. 2 p., „Vaikui gali būti taikoma šių formų priežiūra: [...] vidutinė priežiūra“;

3.3.7. pagal MVPI 19 str. 1 d., „Vaikų socializacijos centro paskirtis – užtikrinti vaikų socializacijos centre apgyvendinto vaiko tinkamą ugdymą, jam teikiamą kvalifikuotą švietimo pagalbą ir kitas paslaugas, kurios padėtų siekti teigiamų vaiko elgesio pokyčių ir ugdytų jo vertybines nuostatas bei socialinius įgūdžius, padedančius tapti doru, savarankišku, atsakingu žmogumi, ir paruoštų jį savarankiškam gyvenimui visuomenėje“;

3.3.8. pagal MVPI 22 str. 1 d. 5 p., „Vaikų socializacijos centre esantis vaikas turi šias Lietuvos Respublikos įstatymų jam nustatytas laisves ir teises, tarp jų ir teisę [...] kreiptis su prašymais ar skundais [...]“, o pagal to paties straipsnio 2 d. 3 ir 4 p., „Vaikų socializacijos centre esančio vaiko pareigos: [...] atlikti pareigas ir laikytis elgesio taisyklių; vykdyti teisėtus vaikų socializacijos centro darbuotojų nurodymus [...]“;

3.3.9. pagal MVPI 24 str. 1 d. „Vaikų socializacijos centro darbuotojai privalo teikti vaiko poreikius atitinkančią kvalifikuotą švietimo pagalbą ir kitas paslaugas, pažinti vaiko individualumą, plėtoti jo gebėjimus, rūpintis vaiko ugdymu, skatinti asmenybės brandą, ugdyti profesinius įgūdžius, sudaryti sąlygas vaiko saviraiškai, gerbti vaiko teises, nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, vykdyti kitas įstatymų ir teisės aktų nustatytas pareigas“.

3.4. Lietuvos Respublikos asmens ir turto saugos įstatymas (toliau vadinama – ATSI):

3.4.1. pagal ATSI 2 str. 2 d., „Fizinė prievarta – fizinės jėgos ar kovinių imtynių veiksnių panaudojimas“, pagal to paties straipsnio 10 d., „Apsaugos darbuotojas – asmens ir turto saugą vykdančias saugos tarnybos ar saugos padalinio darbuotojas“, pagal 14 d., „Saugos tarnyba – juridinis asmuo ar užsienio juridinio asmens filialas, nustatyta tvarka gavęs licenciją teikti asmens ir turto saugos paslaugas“, pagal 16 d., „Specialiosios priemonės – aktyvios gynybos prievartos priemonės (antrankiai, guminės lazdos, savigynai skirti įtaisai, aerosoliniai įrenginiai ir įtaisai, elektrošoko įrenginiai, tarnybiniai šunys), kuriomis siekiama apginti saugomą subjektą ir objektą ar apsiginti apsaugos darbuotojui nuo neteisėto kėsینimosi, taip pat sulaukyti įtariamą teisės pažeidėją“;

3.4.2. pagal ATSI 4 str., „Asmens ir turto sauga grindžiama teisėtumo, pagarbos konstitucinėms žmogaus teisėms ir laisvėms, lygiateisiškumo, prievartos naudojimo tik būtiniais atvejais ir jos proporcingumo, viešumo, profesinės paslapties derinimo ir bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis principais“;

3.4.3. pagal ATSI 8 str. 1 d. 1 p., „Apsaugos darbuotojas, vykdydamas asmens ir turto saugą, privalo: gerbti konstitucines žmogaus teises ir laisves [...]“;

3.4.4. pagal ATSI 16 str. 2 d., „Draudžiama specialiąsias priemones naudoti prieš moteris, jei akivaizdu, kad jos nėščios, taip pat prieš asmenis, jei akivaizdu, kad jie neįgalūs, prieš nepilnamečius, jeigu jų amžius žinomas arba išvaizda atitinka amžių, išskyrus atvejus, kai šie asmenys priešinasi pavojingam žmogaus gyvybei ar sveikatai būdu arba kai užpuola tokių asmenų grupę ir šis užpuolimas kelia grėsmę žmogaus gyvybei ar sveikatai“.

3.5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gegužės 19 d. įsakymas Nr. V- 839 „Dėl vaikų socializacijos centro veiklos modelio aprašo patvirtinimo“ (toliau vadinama – Aprašas):

3.5.1. pagal Aprašo 60 punktą, vaiką „ištikus nevaldomam emocijų protrūkiui, kuris kelia pavojų jo paties ir aplinkinių saugumui, jis gali būti laikinai laikomas nusiraminimo kambaryje, tačiau būtina suaugusio asmens priežiūra. Nusiraminimo kambaryje vaikas turi būti laikomas vienas ir kuo trumpesnį laiką“;

3.5.2. pagal Aprašo 73 punktą, „[...] Rekomenduojama laikytis šių nusiraminimo kambario įrengimo nuostatų: plotas neturėtų būti mažesnis nei 4 m², apšvietimas įrengtas vaikui nepasiekiamoje vietoje arba apsaugotas nuo suniokojimo, vengiama elektros kištukinių lizdų, jungiklių, elektros laidų ir kitokių elektros instaliacinių objektų įrengimo, lango stiklas – nedūžtantis, gera ventiliacija, sienos, grindys ir durys padengtos minkšta medžiaga, yra sėdėti ir/arba gulėti pritaikytas baldas, kuris pritvirtintas prie grindų arba sienos plokštumos, kambario vidui stebėti vaikams nepasiekiamoje vietoje įrengta stebėjimo kamera arba optinė akutė duryse, kambarys rakinamas“;

4. Pažymėtina, jog, vertinant, kaip elgiamasi su asmenimis, kuriems apribota laisvė, ir jų laikymo sąlygas, svarbu atsižvelgti ir taikyti ne tik nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus, bet ir tarptautinių institucijų rekomendacijas.

Europos regiono valstybėse kankinimų prevenciją jau 25 metus vykdančias Europos Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT) įdiegė ir taiko elgesio su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, standartus (toliau vadinama – CPT standartai)¹. CPT, laisvės apribojimo (atėmimo) vietose atlikęs patikrinimus dėl elgesio su juose esančiais, laikomais asmenimis, konkrečioms valstybėms pateikia savo rekomendacijas, kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui. CPT nustatyti standartai įtvirtina visuotinai pripažintus ir taikomus žmogaus teisių apsaugos standartus, kuriuos valstybės taip pat pripažįsta ir gera valia vykdo, atsižvelgia ir laikosi.

Pagal CPT standartų VI skyriaus 47 - 50 p., fizinio suvaržymo (ar izoliavimo) priemonės turi būti taikomos vadovaujantis aiškiai apibrėžta tvarka, kurioje būtų numatyta, kokiais atvejais jos gali būti taikomos, jų taikymo tikslai, trukmė, asmuo, kuriam taikoma suvaržymo priemonė, turi būti nuolat stebimas personalo, kuris turi būti ypatingai rūpestingas asmens poreikiams, šios priemonės turėtų būti taikomos tik kaip kraštutinė priemonė ir jų taikymas kaip įmanoma greičiau turėtų būti nutrauktas, jos negali būti taikomos kaip nuobauda. Kiekvienas suvaržymo atvejis turi būti registruojamas specialiai šiam tikslui pildomame žurnale, jame nurodant priemonės pradžios ir pabaigos laiką, konkretaus atvejo aplinkybes, tos priemonės taikymo priežastis, priemonę skyrusį ar davusį leidimą darbuotoją ir asmeniui padaryti sužalojimai, jei tokių buvo. Tokiu būdu yra lengviau valdyti suvaržymo (ar izoliavimo) priemonių taikymo atvejus ir kontroliuoti jų mastus.

III. NUSTATYTOS APLINKYBĖS

5. Atliekant patikrinimus, išimtinai buvo vertinamos tik vaikų, esančių Socializacijos centruose, talpinimo į nusiraminimo kambarius sąlygos ir padėtis, atsižvelgiant į žmogaus teisių apsaugos ir kankinimų prevencijos aspektu svarbiausius klausimus, bei šios ataskaitos II skyriuje nurodytus teisės aktus bei CPT standartus.

6. Patikrinimų metu nustatyta, kad ne visi Socializacijos centrai yra įsirengę nusiraminimo kambarius bei vaikui, jį ištikus nevaldomam emocijų protrūkiui, kuris kelia pavojų jo paties ir aplinkinių saugumui, taiko laikiną jo laikymą nusiraminimo kambaryje. Nusiraminimo kambarius turi ir juos naudoja Vėliučionių, Vilniaus, Kauno ir Širvėnos centrai, tuo tarpu tokio modelio yra atsisakę Saulutės ir Gruzdžių centrai.

¹ [CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013].

Saulutės centre nėra įrengti nusiramimo kambariai, kadangi, anot administracijos, nėra tokio poreikio. Vaiką ištikus nevaldomam emocijų protrūkiui, kuris kelia pavojų jo paties ir aplinkinių saugumui, su juo pirmiausia yra kalbamasi, aiškinamasi situacija. Pokalbiai gali vykti tiek psichologo kabinete, tiek žaidimų kambariuose, kurie yra įrengti kiekviename aukšte. Tokiu būdu vaikas yra izoliuojamas nuo kitų vaikų. Toks vaikas nėra paliekamas be suaugusiojo priežiūros iki tol, kol jis nusiramins ir galės grįžti prie įprastinės veiklos. Įstaigoje taikoma nuobaudų/skatinimo sistema.

Gruzdžių centro administracijos nuomone, patalpinimo į nusiramimo kambarį priemonė yra nereikalinga. Vaiko agresijos atveju su juo bendrauja socialinis darbuotojas, psichologas, prireikus, vaikas palydimas į savo miegamąjį. Įstaigoje taikoma nuobaudų/skatinimo sistema.

7. Patikrinimų metu nustatyti faktai dėl vaikų patalpinimo į nusiramimo kambarius taikymo priemonių kituose socializacijos centruose bei tokiuose kambariuose esančias sąlygas, yra nurodyti žemiau pateiktoje lentelėje.

| | Vėliučionių centre | Vilniaus centre | Kauno centre | Širvėnos centre |
|--|---|--|---|---|
| <i>NK² skaičius</i> | Trys Taip pat papildomai naudojamos dvi praėjimo poste esančios patalpos | Vienas | Vienas | Vienas |
| <i>NK būklė</i> | Trys kambariai remontuojami, dviejuose – sąlygos labai prastos (nepakankamas apšvietimas, ventiliacija, nėra baldų, būtinas remontas) | Remontuojamas | Remontuojamas | Atitinka nustatytus reikalavimus |
| <i>Priemonės³ taikymo tikslas</i> | Vaiko nuraminimas, jo, aplinkinių ir turto apsauga, tvarkos palaikymas, netinkamo elgesio aptarimas, individualaus ugdymo ir užimtumo organizavimas | Vaiko nuraminimas, galimybė apmąstyti netinkamą elgesį | Vaiko nuraminimas, netinkamo elgesio valdymas, vaiko, aplinkinių ir turto apsauga | Vaiko nuraminimas, jo, aplinkinių ir turto apsauga, poreikis vaikui pabūti vienam |
| <i>Priemonės taikymo pagrindai</i> | Vaikas savo elgesiu kelia pavojų sau, aplinkiniams, niokoja įstaigos turtą, taip pat | Vaikas savo elgesiu kelia pavojų sau, aplinkiniams, niokoja įstaigos turtą, taip pat yra | Vaikas savo elgesiu kelia pavojų sau, aplinkiniams | Vaikas savo elgesiu kelia pavojų sau, aplinkiniams ar įstaigos turtui |

² NK – nusiramimo kambarys.

³ Priemonė – vaiko patalpinimo į nusiramimo kambarį priemonė.

| | | | | |
|--|---|---|--|---|
| | dezorganizuoja darbą, yra neblaivus ar apsvaigęs | neblaivus ar apsvaigęs, kol laukia medicininės apžiūros | | |
| <i>Ar priemonė taikoma kaip nuobauda</i> | Taip, už elgesio taisyklių nesilaikymą, nėjimą su grupe į žaidimo kambarį, bandymą savavališkai pasišalinti iš centro | Taip, atvejais, kai vaikas nereaguoja į žodines pastabas, vartoja necenzūrinius žodžius, kelia balsą, konfliktines situacijas ir pan. | Ne | Taip, už bandymą savavališkai pasišalinti iš centro |
| <i>Ar prieš priemonės taikymą yra naudojamos kitos alternatyvios priemonės</i> | Ne | Taip, individualus pokalbis, psichologo/ socialinio darbuotojo konsultacija | Taip, individualus pokalbis | Taip, individualus pokalbis |
| <i>Sprendimą priimančias asmuo</i> | Direktorius | Tuo metu su vaiku dirbantis darbuotojas | Direktorius, taip pat auklėtojas, informuodamas direktorių | Auklėtojas, informuodamas direktorių |
| <i>Priemonės taikymo trukmė</i> | Nuo 15 minučių iki 24 valandų | Nuo 15 minučių iki 24 valandų | Nuo 1 iki 24 valandų | Nuo 1 iki 5 valandų |
| <i>Vaiko stebėjimas NK ir jo laikymo sąlygos</i> | Trijose NK vaiką stebi apsaugos darbuotojas, užtikrinamas maitinimas, geriamas vanduo, galimybė pasinaudoti tualetu, gauti šiltesnių rūbų ir pan. Papildomai naudojamose dviejose praėjimo poste esančiose patalpose galimai neužtikrinamos pirmiau nurodytos laikymo sąlygos | Vaiką stebi darbuotojai, užtikrinamas maitinimas, geriamas vanduo, galimybė pasinaudoti tualetu, gauti šiltesnių rūbų ir pan. | Vaiką stebi saugos darbuotojas per vaizdo kamerą, tačiau ji apima ne visą NK | Vaiką stebi darbuotojai, užtikrinamas maitinimas, geriamas vanduo, galimybė pasinaudoti tualetu, gauti šiltesnių rūbų ir pan. NK gali būti laikomas daugiau nei vienas vaikas |
| <i>Papildomos suvaržymo priemonės</i> | Netaikomos | Prireikus kviečiami policijos pareigūnai (2014 m. buvo vienas toks atvejis) | Antrankiai, guminė lazda, ašarinės dujos | Netaikomos |
| <i>Priemonės taikymo</i> | Specialiame žurnale nurodomi vaiko | Specialiame žurnale nurodomi vaiko ir | Priemonės taikymas nėra | Specialiame žurnale nurodomi vaiko |

| | | | | |
|---|---|---|--|--|
| <i>registracija</i> | vardas, pavardė, patalpinimo ir išleidimo data bei laikas (išskyrus kelis atvejus, kuomet vaiko patalpinimo ir (ar) išleidimo laikas nebuvo nurodytas), patalpinimo priežastis, taikytos papildomos priemonės (pokalbis su socialiniu pedagogu, psichologu) | darbuotojo vardas, pavardė, vaiko patalpinimo data bei laikas (tačiau ne visuomet nurodytas išleidimo laikas), patalpinimo priežastis, taikytos papildomos priemonės (pokalbis, policijos pareigūnų, ugniagesių, greitosios medicinos pagalbos kvietimas) | registruojamas atskirai, trumpos įvykio aplinkybės (vaiko ir atsakingo darbuotojo vardas, pavardė, patalpinimo data ir priežastis) nurodomi incidentiniuose žurnaluose | vardas, pavardė, klasė ir grupė, patalpinimo ir išleidimo data bei laikas, patalpinimo priežastis, taikytos papildomos priemonės (pokalbis su socialiniu pedagogu, psichologu ir pan.). Nurodyti duomenys patvirtinami atsakingo darbuotojo parašu. Pastebėtina, jog ne visuomet nurodoma, ar vaiko elgesys kelia pavojų sau ar aplinkiniams |
| <i>Artimųjų informavimas</i> | Nėra | Yra | Yra | Nėra |
| <i>Galimybė vaikui pateikti skundą dėl Priemonės taikymo</i> | Nėra | Yra | Yra | Yra |
| <i>Tolesni veiksmai po Priemonės taikymo</i> | Nėra | Nėra | Kartą į mėnesį vykstančiuose pasitarimuose arba Vaiko gerovės komisijoje. Jei pageidauja, dalyvauja ir vaikas | Situacija aptariama Vaiko gerovės komisijoje, kurioje dalyvauja ir vaikas, bendrauja su psichologu |
| <i>Informacijos apie Priemonės taikymą rinkimas, kaupimas, apibendrinimas, išvadų darymas</i> | Nėra | Nėra | Iš dalies: atsižvelgiant į vaiko elgesį, kiekvienam iš jų yra rengiamas individualus planas siekiant pataisyti vaiko elgesį | Nėra |
| <i>Priemonės taikymo atvejų skaičius 2014 m.</i> | 9 | 13 | 2 | 13 |

8. Apibendrinant tai, kas išdėstyta pirmiau ataskaitoje, nustatyti šie trūkumai:

8.1. Visuose Socializacijos centruose skiriasi šios priemonės taikymo tikslai, yra išplėstas aplinkybių, dėl kurių vaikas gali būti talpinamas į nusiraminimo kambarį, sąrašas – vaikas gali būti patalpintas į kambarį už įstaigos turto gadinimą, neleistinų ir pavojingų daiktų turėjimą, buvimą neblaiviu ar apsvaigusiu nuo psichoaktyviųjų medžiagų, darbo dezorganizavimą, taip pat kaip nuobaudos taikymas už bandymą savavališkai pasišalinti iš centro, vidaus tvarkos taisyklių nesilaikymą ir kitokį netinkamą elgesį (kai nereaguoja į žodines pastabas, vartoja necenzūrinius žodžius, kelia balsą, konfliktines situacijas, neina į žaidimų kambarį ir pan.). Taip pat ne visuomet nurodoma, ar vaiko elgesys kelia pavojų sau ar aplinkiniams.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą vaikas gali būti patalpintas į nusiraminimo kambarį, tik kai dėl nevaldomo emocijų protrūkio kelia pavojų savo ir aplinkinių saugumui (Aprašo 60 p.). Tą patį numato ir CPT standartų VI skyrius, kuriame nurodoma, kad fizinio suvaržymo (ar izoliavimo) priemonė negali būti taikoma kaip nuobauda;

8.2. Vėliučionių centre nesiekama vaiko nuraminti kitomis raminamo poveikio priemonėmis (vesti individualius pokalbius, teikti psichologo ir socialinio pedagogo konsultacijas, leisti vaikui pabūti savo miegamajame kambaryje ir pan.), tačiau jis iškart yra patalpinamas į nusiraminimo kambarį.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą, vaikui turi būti sudaromos palankios pozityviosios socializacijos, resocializacijos ir ugdymo (ugdymosi) sąlygos, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą, jo psichikos ir fizines savybes, poreikius, socialinės aplinkos ir kitas svarbias ypatybes (MVPI 3 str. 1 d. 2 p., MVPI 4 str. 1 d. 3 p.) Tai reiškia, kad pirmiausia būtina taikyti švelnesnes nusiraminimo poveikio priemones, kurios savaime yra palankesnės ir suteikia daugiau pozityvumo nei tokia kraštutinė izoliavimo priemonė, kaip kad patalpinimas į nusiraminimo kambarį;

Tą patį numato ir CPT standartų VI skyrius, kuriame nurodoma, kad izoliavimo priemonės turi būti taikomos tik kaip kraštutinė priemonė ir jų taikymas kaip įmanoma greičiau turėtų būti nutrauktas;

8.3. Kauno centre Saugos tarnybos darbuotojai, talpindami vaiką į nusiraminimo kambarį, jo atžvilgiu neteisėtai taiko specialiąsias priemones, t. y. antrankius, guminę lazda ir ašarines dujas.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą, prieš nepilnamečius specialiąsias priemones naudoti draudžiama, išskyrus atvejus, kai jie priešinasi pavojingu žmogaus gyvybei ar sveikatai būdu arba kai užpuola jų grupę ir šis užpuolimas kelia grėsmę žmogaus gyvybei ar sveikatai, o antrankiai gali būti naudojami tik sulaikant ar pristatant vaiką, įtariamą nusikalstamos veikos padarymu, į policiją, jeigu jis priešinasi sulaikymui arba jeigu yra pagrindas manyti, kad jis gali pasipriešinti ar pakenkti sau (ATSĮ 16 str. 2 ir 4 d.);

8.4. Vėliučionių centre naudojamos dviejuose nusiraminimo kambaryuose, esančiuose praėjimo poste, neužtikrinamos tinkamos laikymo sąlygos (nepakankamas apšvietimas, ventiliacija, nėra baldų, būtinas remontas), neužtikrinama galimybė pasinaudoti tualetu ir pan.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą turi būti užtikrinta, kad vaikas nepatirtų kankinimų ar kitokio netinkamo elgesio ar bausmių (Konvencijos 37 str., VTAPI 10 str. 2 d.), vaikui turi būti garantuojama sveika ir saugi aplinka (VTAPI 8 str. 1 d. 1 p.), taip pat nusiraminimo kambariai turi atitikti jiems keliamus įrengimo reikalavimus (Aprašo 73 p.);

8.5. Širvėnos centre kartais į nusiraminimo kambarį patalpinama po kelis vaikus.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą, vaikas nusiraminimo kambaryje turi būti laikomas vienas (Aprašo 60 p.);

8.6. Kauno centre vaizdo stebėjimo kamera apima ne visą nusiraminimo kambarį ir į tai, kad vaizdas perduodamas į tolėliau nuo jo esančią patalpą, kurioje yra vaiką stebintis darbuotojas, kyla abejonių, ar suaugusio asmens priežiūra vaiko patalpinimo nusiraminimo kambaryje metu yra pakankama ir gali užtikrinti jo saugumą.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą vaikui turi būti garantuojama sveika ir saugi aplinka (VTAPI 8 str. 1 d. 1 p.);

8.7. Kyla abejonų, ar visuomet yra imamasi priemonių, kad vaikas nusiramimo kambaryje būtų laikomas kuo trumpesnį laiką, kadangi Vėliučionių, Kauno ir Vilniaus centruose vaikas kambaryje gali būti laikomas iki 24 valandų, o Širvėnos centre daugiau nei 4 valandas.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą, vaikas nusiramimo kambaryje turi būti laikomas kuo trumpesnį laiką (Aprašo 60 p.). Tą patį numato ir CPT standartai, kuriuose teigiama, kad izoliavimas turi būti kaip įmanoma greičiau nutrauktas (CPT standartų VI skyrius);

8.8. Patalpinimo į nusiramimo kambarį registracijos žurnaluose ne visuomet išsamiai nurodomos visos būtinos įvykio aplinkybės (vaiko elgesio keliamas pavojus, patalpinimo/išleidimo iš kambario laikas, atsakingas darbuotojas), o Kauno centre apskritai nėra atskiro patalpinimo į nusiramimo kambarį registracijos žurnalo.

Tuo tarpu pagal CPT standartus kiekvienas suvaržymo atvejis turi būti registruojamas specialiai šiam tikslui pildomame žurnale, jame nurodant priemonės pradžios ir pabaigos laiką, konkretaus atvejo aplinkybes, tos priemonės taikymo priežastis, priemonę skyrusį ar davusį leidimą darbuotoją ir asmeniui padaryti sužalojimai, jei tokių buvo (CPT standartų VI skyrius);

8.9. Vėliučionių ir Vilniaus centruose išleidus vaiką iš nusiramimo kambario, nesvarstoma, kokių priemonių imtis, siekiant padėti išspręsti elgesio problemą, taip pat šiose centruose bei Širvėnos centre nėra kaupiama, apibendrinama informacija apie vaikų patalpinimo į kambarį faktą, nedaromos atitinkamos išvados ir neformuojami atitinkami uždaviniai, skirti vaiko elgesio problemoms spręsti, o Kauno centre apibendrinimas vykdomas tik iš dalies. Vėliučionių ir Širvėnos centruose vaiko artimieji nėra informuojami apie vaiko patalpinimą į nusiramimo kambarį.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą, vaikui turi būti sudaryta saugi ir sveika aplinka, vaikų socializacijos centrų darbuotojai privalo teikti vaiko poreikius atitinkančią kvalifikuotą švietimo pagalbą ir kitas paslaugas, pažinti vaiko individualumą, plėtoti jo gebėjimus, rūpintis vaiko ugdymu, skatinti asmenybės brandą, ugdyti profesinius įgūdžius, sudaryti sąlygas vaiko saviraiškai (VTAPI 8 str. 1 d. 1 p., MVPĮ 24 str. 1 d.);

8.10. Vėliučionių centre vaikams nėra sudaryta galimybė pateikti skundą dėl patalpinimo į nusiramimo kambarį.

Tuo tarpu pagal teisinį reguliavimą, vaikų socializacijos centruose esantys vaikai turi Lietuvos Respublikos įstatymų jiems nustatytas teises, tarp jų ir teisę pateikti prašymus ar skundus (MVPĮ 22str. 1 d. 5 p.).

IV. IŠVADOS

9. Vertinant tai, kas išdėstyta pirmiau šioje ataskaitoje, darytinos išvados, kad:

9.1. Socializacijos centruose taikant patalpinimo į nusiramimo kambarį priemonę, ne visuomet laikomasi teisės aktų reikalavimų, taip pat neužtikrinami CPT standartai. Šios priemonės netinkamas taikymas galimai sukelia vaiko teisių pažeidimų riziką;

9.2. vaiko patalpinimas į nusiramimo kambarį yra kraštutinė suvaržymo priemonė, o dviejų Socializacijos centrų praktika rodo, jog pakanka kitų alternatyvių priemonių vaikui nusiraminti.

V. REKOMENDACIJOS

10. Seimo kontrolierius, vadovaudamasis LR SKĮ 19 straipsnio 1 dalies 14 punktu, atsižvelgdamas į šioje ataskaitoje nurodytas aplinkybes ir išvadas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministrui Dainiui Pavalkiui rekomenduoja:

10.1. apsvarstyti galimybę atsisakyti nusiramimo kambarių Vėliučionių vaikų socializacijos, Vilniaus vaikų socializacijos, Kauno vaikų socializacijos centruose ir Vaikų socializacijos centre „Širvėna“, pasiremiant gerąja Kauno vaikų socializacijos centro „Saulutė“ bei Grudžių vaikų socializacijos centro praktika;

10.2. nusprendus, kad nusiramino kambariai turi būti įrengti ir naudojami, užtikrinti, jog įrengiant ir naudojant šiuos kambarius, nebūtų pažeistos vaikų teisės;

10.3. imtis priemonių užkirsti kelią neteisėtam specialiųjų priemonių naudojimui vaikų atžvilgiu Kauno vaikų socializacijos centre.

Apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijos nagrinėjimo rezultatus (pateikiant rekomendacijos įgyvendinimo priemonių planą) informuoti iki 2015-03-20.

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas